

Standardy dotyczące przesłuchiwania małoletnich świadków w trybie art. 185a i 185b k.p.k.¹

1. Przesłuchanie małoletnich świadków i ofiar przestępstw powinno być prowadzone w sposób:

- zgodny z systemem prawnym oraz standardami europejskimi i międzynarodowymi², umożliwiający pozyskanie wartościowego materiału dowodowego,
- odpowiadający możliwościom rozwojowym przesłuchiwanego dziecka, gwa-

rantujący ochronę praw dziecka, z nastawieniem na unikanie jego wtórnej traumatyzacji, wynikającej z udziału w procedurach prawnych,

- wykorzystujący w pełni i właściwie możliwości lokalowe i techniczne przyjaznego pokoju przesłuchań dzieci,
- eliminujący okoliczności, które mogą skutkować powtórными przesłuchaniami dziecka.

Przygotowanie przesłuchania

2. Przesłuchanie powinno być planowane w miarę możliwości na etapie postępowania przeciwko podejrzanemu, po uprzednim zgromadzeniu jak najszerszego materiału dowo-

dowego pochodzącego z innych źródeł, co pozwala na określenie oczekiwań wobec dziecka oraz stwarza większe prawdopodobieństwo odstąpienia od kolejnych jego przesłuchań.

¹ Standardy dotyczące przesłuchiwania małoletnich świadków w trybie art. 185a i 185b k.p.k. opracowane zostały w 2010 r. przez Fundację Dzieci Niczyje w konsultacji z Radą Ekspertów ds. Ochrony Dzieci–Ofiar Przestępstw oraz Koalicją na rzecz Przyjaznego Przesłuchiwania Dzieci przy FDN. Są rekomendowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

² M.in. Zalecenia Komitetu Ministrów z 28 czerwca 1985 r. Nr R (85)11 w sprawie pozycji ofiary w procesie karnym; Zalecenia Komitetu Ministrów z 17 września 1987 r. Nr R (87)21 w sprawie zapobiegania wiktyimizacji i pomocy dla ofiar przestępstw; Zalecenia Komitetu Ministrów przyjęte 14 czerwca 2006 r., Rec(2006)8 w sprawie wsparcia dla ofiar przestępstw — www.coe.int; Decyzja ramowa Rady z 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym (2001/220/WSiSW, Dz. Urz. L 82/1 z 22 marca 2001 r.); Deklaracja ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć — Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 40/34 z 29 listopada 1985 r.; Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526); Wytyczne dotyczące wymiaru sprawiedliwości w sprawach, w których ofiarami lub świadkami przestępstw są dzieci, przyjęte podczas 36 sesji plenarnej Rady Gospodarczej i Społecznej Organizacji Narodów Zjednoczonych 22 lipca 2005 r. rezolucją nr 2005/20 (www.dzieckokrzywdzone.pl), a także standardy wyznaczone w orzecznictwie: wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 16 czerwca 2005 r. w sprawie C-105/03 przeciwko Marii Pupino (Dz. Urz. UE C 193/3 z 6 sierpnia 2005 r., www.curia.europa.eu); wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 19 czerwca 2007 r. w sprawie W.S. przeciwko Polsce, nr 21508/02 oraz wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 2 lipca 2002 r. w sprawie S.N. przeciwko Szwecji, nr 34209/96 (www.echr.coe.int). Wszystkie akty prawne i orzeczenia dostępne na stronie: www.dzieckoswiadek.pl

3. Osoby uczestniczące w przesłuchaniu dziecka — w szczególności sędzia, prokurator i biegły psycholog — powinny wcześniej zapoznać się z aktami sprawy, uzgodnić zasady współpracy w toku przesłuchania (m.in. określić, kto przebywa podczas przesłuchania w jakim pomieszczeniu oraz określić sposób komunikowania się osób uczestniczących w przesłuchaniu), określić w miarę możliwości zakres pytań, kwestie wymagające wyjaśnienia z dzieckiem.

Miejsce przesłuchania

6. Przy wyborze przyjaznego pokoju przesłuchań, w miarę możliwości, należy preferować pokoje spełniające standardy określone przez MS i FDN³.

7. Jeżeli pozwalają na to możliwości techniczne, przesłuchanie musi być bezwzględnie rejestrowane za pomocą stosownie przygotowanego sprzętu audiowizualnego⁴ (właściwie ustawionej kamery, umożliwiającej zapis gestykulacji i mimiki dziecka), co pozwala na ograniczenie protokołu do za-

4. Przed przesłuchaniem niezbędne jest wyjaśnienie przedstawicielowi ustawowemu/opiekunowi faktycznemu dziecka zasad obowiązujących podczas przesłuchania. W miarę możliwości należy unikać obecności rodzica przy przesłuchaniu małoletniego.

5. W sytuacji konieczności kolejnego przesłuchania niezbędne jest sprecyzowanie kwestii wymagających dodatkowego wyjaśnienia, w zakresie dopuszczonym przez sąd.

pisu najbardziej istotnych oświadczeń osób biorących w nim udział⁵. Przebieg przesłuchania powinien być utrwalony na dwóch niezależnych nośnikach, które bezpośrednio po czynności procesowej winny być zabezpieczone przez sąd⁶.

8. W przypadku braku możliwości technicznych rejestracji audiowizualnej, przesłuchanie powinno być rejestrowane przynajmniej za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk.

Termin przesłuchania

9. Termin przesłuchania powinien być dostosowany do stanu fizycznego i emocjonalnego dziecka oraz uwzględniać jego możliwości rozwojowe, w szczególności dotyczące funkcjonowania pamięci i, na ile jest to możliwe, być stosunkowo nieodległy od zdarzenia będącego przedmiotem postępowania, z uwzględnieniem punktu 2 niniejszych standardów. Termin powinien być wyznaczony, o ile jest to

możliwe i konieczne, po konsultacji ze specjalistą (psychologiem, kuratorem, pedagogiem).

10. Planowana pora i czas przesłuchania powinny być dostosowane do pory optymalnej aktywności dziecka, uwzględniać czas niezbędny do nawiązania kontaktu z nim przed przystąpieniem do czynności procesowej oraz uwzględniać konieczność ewentualnych przerw w prowadzonej czynności.

³ Standardy miejsca przesłuchiwania dzieci, które powinien spełniać Przyjazny Pokój Przesłuchań Dzieci, stworzone przez Fundację Dzieci Niczyje i Ministerstwo Sprawiedliwości w 2007 r., www.dzieckoswiadek.pl

⁴ Zgodnie z treścią art. 147 § 2 pkt 2 k.p.k.

⁵ Zgodnie z treścią art. 147 § 3 k.p.k.

⁶ Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 2 czerwca 2003 r. w sprawie rodzaju i środków technicznych służących do utrwalania obrazu lub dźwięku dla celów procesowych oraz sposobów ich przechowywania, odtwierdzania i kopiowania zapisów (Dz. U. z 2003 r. Nr 107, poz. 1005).

Osoby przesłuchujące i uczestniczące w przesłuchaniu

11. Przesłuchania małoletnich powinni prowadzić (i uczestniczyć w nich) sędziowie, prokuratorzy i biegli psycholodzy, którzy ukończyli stosowne szkolenie, przygotowujące do realizowania czynności procesowych z udziałem dzieci.

12. Do minimum należy ograniczyć liczbę osób uczestniczących w przesłuchaniu małoletniego. W pokoju z dzieckiem powinien pozostawać jedynie sędzia i biegły psycholog, natomiast pozostałe osoby uprawnione do udziału w czynności powinny przebywać w odrębnym pomieszczeniu, określanym jako pokój techniczny.

13. W wypadku konieczności kolejnego przesłuchania dziecka, jeżeli nie ma szczególnych okoliczności uzasadniających zmianę, winno być ono prowadzone przez te same osoby.

14. Decyzja o udziale przedstawiciela ustawowego/opiekuna faktycznego małolet-

niego w czynności przesłuchania powinna być podejmowana indywidualnie, uwzględniać fakt, iż obecność przedstawiciela ustawowego/opiekuna faktycznego może ograniczać swobodę wypowiedzi małoletniego.

15. Podejrzany/oskarżony nie może uczestniczyć w czynnościach procesowych z udziałem dziecka. Wyjątek stanowią jedynie czynności okazania podejrzanego małoletniemu świadkowi, które muszą być przeprowadzone w stosownych warunkach, w pomieszczeniu wyposażonym w lustro fenickie. Okazania nie należy łączyć z czynnością przesłuchania. Do okazania należy dziecko odpowiednio przygotować.

16. Przesłuchanie dziecka powinno odbywać się przy udziale obrońcy podejrzanego/oskarżonego, pozostającego w pokoju technicznym, a w przypadku braku obrońcy z wyboru, niezbędne jest wyznaczenie przez sąd obrońcy z urzędu.

Rola biegłego psychologa

17. Udział biegłego psychologa w przesłuchaniu dzieci jest obligatoryjny.

18. Przy wyborze biegłego psychologa należy brać pod uwagę jego kwalifikacje wykazane dokumentami o ukończeniu stosownych szkoleń lub innymi dowodami⁷ oraz doświadczenie w pracy z dziećmi i łatwość nawiązywania z nimi kontaktu, a także znajomość procedur przesłuchania.

19. Udział biegłego psychologa w przesłuchaniu dziecka powinien być aktywny. W szczególnych przypadkach, na wniosek sędziego, osobą wiodącą w przesłuchaniu może być biegły psycholog.

20. Biegły psycholog powinien przed przystąpieniem do kontaktu z dzieckiem

otrzymać postanowienie prokuratora/sądu o powołaniu go biegłym sądowym w przedmiotowej sprawie, z podanym zakresem opinii sądowo-psychologicznej.

21. Procedura przesłuchania powinna być bezwzględnie poprzedzona oceną fizycznego i emocjonalnego stanu małoletniego oraz możliwości jego udziału w czynności procesowej dokonaną przez biegłego psychologa. Przeciwwskazaniem do udziału dziecka w przesłuchaniu/kontynuowania przesłuchania mogą być między innymi objawy zespołu stresu pourazowego, ponieważ ograniczają możliwość uzyskania od niego wartościowego materiału dowodowego oraz mogą mieć negatywny wpływ na jego dalszy rozwój.

⁷ Zgodnie z § 12 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych (Dz.U. z 2005 r. Nr 15, poz. 133).

Etapy przesłuchania dziecka

22. Przesłuchanie małoletniego powinno być poprzedzone czynnościami wstępnymi prowadzonymi przez biegłego psychologa, polegającymi na:

- nawiązaniu kontaktu z dzieckiem dla uzyskania przez nie poczucia bezpieczeństwa;
- rozpoznaniu stanu rozwoju i funkcjonowania dziecka;
- rozpoznaniu zdolności dziecka do różnicowania prawdy i kłamstwa;
- rzetelnym, stosownym do możliwości rozwojowych dziecka, wyjaśnieniu mu sytuacji przesłuchania oraz jego ewentualnie przysługującego prawa do odmowy składania zeznań i obowiązku mówienia prawdy;
- ustaleniu z dzieckiem zasad kontaktu, w tym omówienie możliwości korzystania z przerw i zgłaszania bieżących potrzeb, zadawania pytań, sygnalizowania wątpliwości;
- oswojeniu dziecka z miejscem przesłuchania;
- zapoznaniu dziecka z wyposażeniem technicznym pomieszczenia, poinformowaniu o nagrywaniu czynności.

23. W pierwszym etapie (określanym fazą swobodnej narracji) należy zapewnić dziecku możliwość przedstawienia jego wersji zdarzeń, bez przerywania, w wybranym przez nie tempie i porządku, obserwując jego reakcje pozawerbalne, odnotowując specyficzne określenia i sformułowania. Pomocne mogą być także inne pozawerbalne techniki komunikacji, jak np. rysunek.

24. Przy zadawaniu pytań w dalszym postępowaniu (w fazie pytań szczegółowych) niezbędne jest przestrzeganie następujących zasad:

- zadawanie, w miarę możliwości, pytań otwartych,
- nieużywanie pytań sugerujących,
- formułowanie pytań adekwatnych do możliwości rozwojowych dziecka, z wykorzystaniem używanych przez nie określeń i sformułowań,
- unikanie pytań budzących w dziecku wtórnie wiktimizujące poczucie winy za zaistnienie, przebieg przedmiotowych zdarzeń (np. uległość wobec sprawcy, motywacja sprawcy).

25. W miarę potrzeby (w końcowym etapie przesłuchania) należy wyjaśnić dziecku przewidywane procedury prawne i jego ewentualny udział w nich, zapytać dziecko, czy chciałoby uzupełnić swoją wypowiedź, a następnie zakończyć kontakt treściami neutralnymi i podziękowaniem za wysiłek związany z relacją trudnych treści. Niedopuszczalne jest gratyfikowanie dziecka po zakończeniu przesłuchania.

26. Przy przesłuchaniach prowadzonych w trybie art. 185a k.p.k. i 185b k.p.k., nie należy odczytywać dziecku protokołu przesłuchania i odbierać podpisu pod protokołem.

27. Protokoły z przesłuchań dzieci powinny być sporządzane z zachowaniem specyficznych dla świadka sformułowań, konstrukcji zdań i struktury relacji, a także treści pytań dotyczących najistotniejszych w sprawie kwestii. W przypadku rejestrowania przesłuchania za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk, protokół powinien ponadto zawierać informacje dotyczące komunikatów pozawerbalnych.

28. Z nagrania przesłuchania sporządza się przekład zapisu dźwięku, który stanowi załącznik do protokołu⁸.

⁸ Zgodnie z art. 147 § 3 zd. 2 k.p.k.